

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата педагогічних наук

Хрипун Дар'ї Миколаївни

про дисертацію **Іванової Олени Вікторівни**

**«Організація інклюзивного навчання в країнах Західної Європи
(кінець XX – початок XXI століття)»,**

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

***Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими
науковими програмами.***

Згідно з демократичними та гуманістичними світовими стандартами, нині людство переходить до нової світоглядної парадигми – «єдине суспільство, яке включає людей з різноманітними порушеннями». Сучасною світовою тенденцією є прагнення до інституалізації та соціального інтегрування осіб з особливостями психофізичного розвитку. У цьому контексті особливої актуальності набуває організація інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, дітей з обмеженими можливостями здоров'я.

Дослідження шляхів впровадження інклюзивної освіти на сучасному етапі розвитку освітньої системи зумовлює необхідність удосконалення інклюзивного навчання, не лише в європейському соціумі, але й в українському суспільстві.

Ефективне поєднання в єдиному освітньому просторі дітей з різними особливими освітніми потребами вимагає відповідних зрушень як у контексті методичного забезпечення навчального процесу, так і в напрямі фахової підготовки вчителів, а також у системі управління освітньою системою загалом.

Звернення до вивчення теорії та практики організації інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в країнах Західної Європи кінця XX – початку XXI століття дозволить з'ясувати найважливіші питання, пов'язані із пріоритетними напрямками розвитку такого навчання, модернізацію його змісту і форм.

Важливо відзначити, що дисертація підготовлена відповідно до науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх та вищих педагогічних навчальних закладах» (РК 31 – 200199004104).

Тема затверджена вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 2 від 25.04.2014) й узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 5 від 29.05.2014).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою:

– схарактеризовано витoki проблеми організації інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в країнах Західної Європи;

– обґрунтовано етапи й визначено провідні тенденції розвитку проблеми організації інклюзивного навчання дітей з ОМЗ в країнах Західної Європи в період кінця XX – початку XXI століття;

– узагальнено досвід організації інклюзивного навчання дітей з ОМЗ в закладах загальної середньої освіти країн Західної Європи досліджуваного періоду й окреслено перспективи його творчого використання в умовах розбудови Нової української школи.

Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертація О. В. Іванової є комплексним дослідженням, у якому вперше:

– здійснено цілісне дослідження проблеми організації інклюзивного навчання дітей з ОМЗ в країнах Західної Європи в окреслений історичний період;

– обґрунтовано етапи розвитку проблеми організації інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я у країнах Західної Європи кінця ХХ – початку ХХІ ст.: I етап (1990-1999 рр.) – етап організації інклюзивного навчання дітей з ОМЗ в умовах спеціальних освітніх закладів та спеціальних класів; II етап (2000-2008 рр.) – етап запровадження інклюзивного навчання дітей з ОМЗ в рамках двох освітніх систем – загальних мейнстримінгових шкіл і сегрегованих спеціальних шкіл для реалізації стратегії широкого включення; III етап (2009-2015 рр.) – етап інтенсивного розроблення змісту, форм, методів інклюзивного навчання дітей з ОМЗ на базі загальних мейнстримінгових шкіл з метою їх освітньої соціалізації;

– узагальнено досвід організації інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я у країнах Західної Європи за такими напрямками: нормативне, навчально-методичне та дидактичне забезпечення організації інклюзивного навчання дітей з ОМЗ;

– уточнено суть базових понять дослідження: «діти з особливими освітніми потребами», «діти з обмеженими можливостями здоров'я», «інвалідність», «інклюзія», «інклюзивне навчання», «інтегроване навчання», «організація інклюзивного навчання», «інклюзивне освітнє середовище».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації О. В. Іванової, автореферату та змісту публікацій дисертанта дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів.

Дисертанткою опрацьовано значний масив наукових джерел (500 найменувань, із них – 370 іноземними мовами), на підставі розгляду яких сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота О. В. Іванової містить нові, раніше не досліджувані наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему.

Обґрунтовані в дисертації результати впроваджено в освітній процес ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 66-15-361 від 11.06.2015), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-558 від 23.06.2015), Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» (довідка 796 від 18.09.2015), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 582 від 4.12.2018).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Не викликає сумнівів і практичне значення одержаних результатів, позаяк матеріали дисертації забезпечують нову науково-об'єктивну інтерпретацію організації інклюзивного навчання в країнах Західної Європи кінця ХХ – початку ХХІ століття й дають підстави для усвідомлення й аналізу перебігу освітньо-виховного, соціально-правового, здоров'язбережувального, соціально-корекційного, інформаційно-орієнтованого напрямів діяльності закладів загальної середньої освіти.

Одержані в процесі дослідження дані та висновки можуть бути використані для написання підручників, науково-методичних та навчальних посібників; підготовки лекційних курсів з історії спеціальної освіти,

спеціальної педагогіки, історії педагогіки та порівняльної педагогіки; оновлення змісту підготовки фахівців (асистент учителя, вчитель ресурсної кімнат); переструктурування змісту предметів психолого-педагогічного циклу та введення курсів за вибором для студентів ЗВПО («Основи інклюзивної освіти», «Професійна освіта в умовах інклюзії», «Специфіка роботи з дітьми з особливими освітніми потребами», «Соціалізація особистості», «Сучасні технології корекційної роботи» тощо). Здобутими в процесі дослідження даними, узагальненими та систематизованими науковими положеннями можуть послуговуватися урядовці, менеджери освіти у процесі розроблення загальних стратегій організації інклюзивного навчання дітей з ОМЗ на національному, регіональному і локальному рівнях; заклади для підготовки і підвищення кваліфікації вчителів в умовах інклюзії; громадські організації, інклюзивно-ресурсні центри з метою організації навчання і дозвілля дітей з особливими освітніми потребами.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.

Дисертаційна робота О. В. Іванової має чітку структуру, відзначається цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу. Рецензована робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 635 сторінок, із них основного тексту – 202 сторінки. Розділи дисертації логічно завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дослідження.

Дисертантка на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, концепцію, методологічні й теоретичні основи, аргументувала використання обраних методів дослідження.

У першому розділі – *«Теоретичні питання організації інклюзивного навчання в країнах Західної Європи кінця ХХ - початку ХХІ століття»* – уточнено термінологічне поле дослідження; охарактеризовано витoki проблеми організації інклюзивного навчання дітей з ОМЗ в країнах Західної

Європи обґрунтовано етапи розвитку проблеми організації інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в досліджуваних країнах у визначених хронологічних межах.

Дисертантом встановлено, що організація інклюзивного навчання в країнах Західної Європи кінця ХХ – початку ХХІ століття як окрема історико-педагогічна проблема не досліджувалась достатньо глибоко.

Застосування хронологічного і проблемно-тематичного підходів сприяло виокремленню трьох етапів й визначенню провідних тенденцій розвитку проблеми організації інклюзивного навчання дітей з ОМЗ в країнах Західної Європи кінця ХХ – початку ХХІ століття.

У **другому розділі** – *«Досвід організації інклюзивного навчання в країнах Західної Європи у досліджуваній період»* – заслуговує на увагу висвітлення авторкою практичних напрацювань закладів загальної середньої освіти Англії, Франції, Італії, Іспанії щодо організації інклюзивного навчання дітей з ОМЗ за такими напрямками: нормативне, навчально-методичне та дидактичне забезпечення; створення інклюзивного освітнього середовища; підготовка вчителів до організації інклюзивного навчання дітей з ОМЗ; накреслення перспектив творчого використання досвіду організації інклюзивного навчання дітей з ОМЗ в країнах Західної Європи досліджуваного періоду в умовах реформування національного шкільництва.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. На наш погляд, у дисертації доволі вичерпно розкрито організацію інклюзивного навчання в країнах Західної Європи (кінець ХХ – початок ХХІ століття). Однак, обравши територіально меншу кількість країн та збільшивши кількість досліджуваних навчальних закладів в кожній країні, з'явилася б можливість більш детально вивчити досвід організації інклюзивного навчання в зазначеному регіоні.

2. Також поза увагою дослідження залишилась проблема наступності між ланками освіти (дошкільною, початковою, середньою і т.д.), адже це – одна зі складних, до кінця не розв’язаних проблем розвитку сучасної освіти.

3. Понятійно-термінологічне поле досліджуваної проблеми досить вичерпно розкрито у підрозділі 1.1. дисертаційного дослідження. Але, на наш погляд, такі терміни, як: «соціальна ексклюзія» (с. 32 та ін.), «мейнстримінгова школа», теж потребують роз’яснення.

4. На наш погляд, розкриваючи питання пунктів 2.1. та 2.2. необхідно було б зазначити наповнюваність інклюзивних класів в досліджуваних школах і коледжах так, як це зазначено у пункті 2.4 (при наповнюваності класу в 30 осіб, дозволено включення 2-3 дітей з особливими освітніми потребами).

5. Привертає увагу потужна джерельна база дослідження та кількість іноземних джерел. Проте посилання на деякі з них, у роботі досить обмежені та не вказано дати звернень до електронного ресурсу.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Основний зміст і результати дослідження відображено у 22 одноосібних наукових працях, серед яких 4 статті опубліковано в провідних наукових фахових виданнях України, 3 – у міжнародних періодичних виданнях, 2 – в інших виданнях, 13 тез у збірниках матеріалів наукових конференцій.

На основі аналізу змісту публікацій О. В. Іванової можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структурна побудова, зміст, висновки, що викладено в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертації.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку, що дисертація «Організація інклюзивного навчання в країнах Західної Європи (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам, що висуваються до дисертації (пп. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. за № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка, Іванова Олена Вікторівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри спеціальної освіти

Уманського державного педагогічного

університету імені Павла Тичини

Д. М. Хрипун

Підпис Д. М. Хрипун завіряю.

Ректор Уманського державного педагогічного

університету імені Павла Тичини

доктор педагогічних наук, професор

О. І. Безлюдний